

Posudek na bakalářskou práci IMS FSV UK, ak. rok 2010/2011

Studentka: Adéla Denková

Název práce: Mediální obraz Centra proti vyháněním v polských a českých denících v letech 2003 a 2004

Vedoucí práce: PhDr. Petr Šafařík

Úvodem předesílám, že je tento posudek obsáhlejší oproti úzu; důvody k tomu píší v závěru textu.

Předložená bakalářská práce si klade za cíl analyzovat mediální obraz německého *Centra proti vyháněním* ve dvou českých a dvou polských denících z let 2003-2004.

Do úvodu autorka zařadila některé povinné součásti bakalářské práce a pojednává zde také o zrodu projektu *Centra proti vyháněním* a některých diskusích, které jej provázely. První kapitola toto téma přibližuje důkladněji a zasazuje je do širších souvislostí polsko-německých a česko-německých vztahů. Druhá kapitola obsahuje zdůvodnění výběru novinových textů, třetí hlouběji objasňuje zvolenou metodologii a použité analytické metody.

Čtvrtá část bakalářské práce přináší výsledky studentčina kvantitativního rozboru pramenů, pátá kapitola činí totéž u druhé hlavní použité metody – diskurzivní analýzy. S ní autorka pokračuje i v části šesté, kterou v úvodu sama ohlašuje jako pohled na mediální debatu (str. 13) a představení osobností, které se do ní zapojily. Tato kapitola zdůrazňuje především hlavní postoje a argumenty ze zvolených deníků.

Sedmá kapitola bakalářské práce pojednává o zjištěných vzájemných rozdílech v přístupu vybraných polských a českých listů k problematice *Centra proti vyháněním*. Autorka konstatuje vyšší zájem polského tisku o dané téma i větší pluralitu v jeho zpracování. Vysvětluje to mj. faktem drastičtějších válečných škod a vyšší citlivosti Poláků ohledně statusu obětí 2. sv. války (str. 56). V závěru své bakalářské práce Adéla Denková především shrnuje své dílčí poznatky z předchozích částí. Při vysvětlení zjištěných rozdílů mezi polskými a českými deníky zdůrazňuje také omezující soustředění českých masmédií na sudetoněmeckou otázku a více exponovaný (a negativní) obraz předsedkyně německého Svazu vyhnanců Eriky Steinbachové v Polsku (str. 59-60).

Práci uzavírají kromě povinného aparátu také přílohy: jednak grafy zachycující zjištění dílčích analýz kvantitativního výzkumu, jednak přehledy článků, které sloučením podle jednotlivých deníků umožňují snáze než v seznamu pramenů a literatury poznat například časové rozložení článků ve zkoumaném období.

Pokus o srovnávací přístup i uplatnění formalizované metody kvantitativní analýzy je třeba vyzdvihnout již pro jejich značnou pracnost. A také proto, že si autorka zvolila srovnání česko-polské, což nebývá časté. Pochvalu si zaslouží také za názorně zpracované přílohy, které navíc – což ve studentských pracech někdy bývá opomíjeno – opakovaně a účinně zapojuje do svého výkladu. Kladem je také pozornost věnovaná pojmosloví týkajícímu se nucených přesunů obyvatelstva (str. 13-14). Škoda jen, že zde studentka neuplatňuje ani nezmiňuje sousloví „vyhnání a vysídlení“ nebo „vyhnání a odsun“ užívané v příslušných souvislostech Společnou německo-českou komisí historiků.¹

¹ Srov. Gemeinsame deutsch-tschechische Historikerkommission (ed.), *Konfliktgemeinschaft, Katastrophe, Entspannung: Skizze einer Darstellung der deutsch-tschechischen Geschichte seit dem 19. Jahrhundert – Konfliktní společenství, katastrofa, uvolnění: náčrt výkladu německo-českých dějin od 19. století*. München: Oldenbourg 1996.

Adéla Denková přijatelně zdůvodnila svůj poměrně úzký výběr jak analyzovaných masmédií, tak sledovaného období. To zvolila jako zhruba dvouleté období počínající po referendech o vstupu do Evropské unie v Polsku a ČR (červen 2003) debatou nad návrhem německého poslance Markuse Meckela vybudovat Evropské centrum proti vyhánění (str. 10). Při přiblížení historických a politických souvislostí neměl být opomenut význam Smlouvy o konečném uspořádání ve vztahu k Německu (tzv. Smlouva dva plus čtyři) ze 12. 9. 1990 především pro německo-polské vztahy.

U kvantitativní (tematické) analýzy uplatňuje Adéla Denková redukovanou podobu vůči standardní metodice, což je vzhledem k zaměření jejího oboru i předložené práce a jejích výzkumných otázek akceptovatelné. Tím spíše, že si je autorka dané redukce vědoma (str. 26). Také do své diskurzivní analýzy zapojuje – poněkud neobvykle – kvantitativní postupy; větší zdařilosti této části práce by však prospěla intenzivnější snaha o hermeneutickou interpretaci, tedy důkladnější rozbor argumentační, rétorické, ideologické a stylistické stránky mediálních textů.

U sledovaných kategorií emocionality a dramatizace (5. kap.) by práci prospělo jednak autorčino objasnění, co přesně těmito pojmy rozumí (jaké rétorické a stylistické známky textů takto hodnotí), jednak uvedení více příkladů prostřednictvím citací a parafrází. V tomto ohledu je nejpřesvědčivější 6. část práce, která přináší početnější a obširnější ukázky i autorčiny argumenty. V této části lze litovat, že na jejím počátku studentka čtenáři nepřipomene záměr kapitoly, respektive že nerozvede to, co v úvodu zaznělo při popisu cíle a struktury práce (str. 9 a 13) jen stručně. Kvůli vysokému výskytu procentuálních údajů a výčtům jmen i kvůli tomu, že jsou do 6. kapitoly interpretační pasáže jen krátké, hrozí, že se čtenář začne špatně orientovat ve směřování textu. Toto riziko je zesilováno i tím, že někdy u podkapitol chybí dílčí shrnutí, jako kupř. v části 6.2 (str. 43) – některé pasáže, zpravidla rešeršně cenné a nepochybně pracné, pak zbytečně působí spíše jako příkladný výčet, u něhož chybí interpretace.

Je rovněž škoda, že se autorka častěji nepokusila samostatně – tedy nejen prostřednictvím argumentů uváděných v samotných textech zkoumaného souboru – zvážit míru faktografické a argumentační relevance jednotlivých diskutérů o *Centru proti vyháněním* ve vztahu k současnému historickému a politologickému poznání příslušných témat.

V části věnované diskurzivní analýze by hlubšímu záběru práce prospělo přihlédnutí k tomu, jaký postoj autoři sledovaných textů zaujímal k relevantním otázkám v minulosti či v jiných souvislostech.² Vzhledem k vysokému počtu osob by to ovšem zřejmě bylo nad rámec výkonu požadovaného standardně od bakalářské práce.

Mám za to, že se v jednom svém dílčím závěru autorka mýlí, a sice v tvrzení, že mezi (citují i s chybou v interpunkci) „nezpravodajskými texty [Mladé fronty Dnes] nalezneme pouze ty, které Centrum odmítají, nebo podporují vznik jiné instituce“ (str. 33). Článek publicisty Bohumila Doležala „Poněkud sklerotické vzpomínání“³, který má autorka mezi svými prameny, Centrum implicitně, přesto ale zjevně podporoval. Kriticky se stavěl mj. k tomu, že se Svaz vyhnanců snažil svému projektu dát „evropský či světový přesah“ (tolik tedy

² Zajímavé to mohlo být například u amerického historika Normana M. Naimarka, jehož pohled na nucené přesuny obyvatelstva ve střední a východní Evropě vzbuzuje v odborných kruzích kritiku. Viz např. tu od Evy a Hanse H. Hahnových, jejichž texty se objevily i mezi prameny předložené bakalářské práce: Hahnová, E. – Hahn, H. H., Staré legendy a nové návštěvy "Východu": o obrazech dějin Normana M. Naimarka. Soudobé dějiny, 2007, roč. 14, č. 2-3, str. 488-500.

³ Doležal, B., Poněkud sklerotické vzpomínání. Mladá fronta Dnes, 23. 7. 2003. Text je dostupný i zde: <http://bohumildolezal.lidovky.cz/texty/rs213.html> [18. 1. 2011].

alespoň Doležalovo – fakticky nesprávné⁴ – tvrzení). Hlavním cílem Doležalova textu byla ovšem kritika mezinárodní petice intelektuálů a politiků „Společná vzpomínka jako krok do budoucnosti“, která doprovázela iniciativu německého poslance Markuse Meckela směřující k ustavení mezinárodního Evropského centra proti vyhánění.⁵ Petiční prohlášení se výslovně postavilo proti Centru v podobě ražené Svazem vyhnanců také proto, že ji označilo za národní projekt (rozuměj německý v intencích Svazu vyhnanců). Komentář Bohumila Doležala tedy nepřímou, přesto výrazně stranil *Centru proti vyháněním* v uvedené formě (německého) národního projektu a vyslovoval se proti konkurenční (mezinárodní) iniciativě. Právě analýza diskurzu, tedy druhá metoda, k níž se předložená bakalářská práce hlásí, by intence jednotlivých komentářů měla být schopna rozpoznat a pojmenovat je. Hlubší rozbor by pak jistě vedl k výraznějším a osobitějším závěrům, takto se autorka navzdory provedeným vlastním rešeršům při hodnocení příliš spoléhá na sekundární literaturu (např. na str. 55). Je to škoda, jelikož se sama snažila napsat více než kompilaci a ve formulaci závěrů by se to mělo náležitě projevit.

Adéla Denková mohla častěji připomínat, že její závěry vypovídají o zvolených čtyřech denících – v práci je několik pasáží, které vytvářejí dojem, že autorka poznání získané nad vybranými prameny nenáležitě zevšeobecňuje (viz např. výrazy „český postoj“ a „pohled Polska“ na str. 10).

Na některých místech zůstává bakalářská práce jen u konstatování existence určitého článku, popř. u jeho letmého přiblížení. Ani zjištěný malý počet statí k tématu v Mladé frontě Dnes neměl autorku vést k příliš lapidárnímu soudu, že proto „nelze hovořit o mediální debatě v pravém slova smyslu“ (str. 52). Důkladnější interpretace mohla více zohlednit také to, co v pramenech (i mezi podtématy, informacemi atd. jednotlivých textů) chybí. Především v Mladé frontě Dnes zjevně absentovala větší snaha redakce nabídnout čtenářům v komentářové rubrice poučený pohled (nejlépe od odborníka), který by téma zasadil do historických i aktuálních politických souvislostí. Malý počet článků k tématu má tedy také vypovídací hodnotu, stejně jako to, komu bylo danou redakcí téma svěřeno a jak kvalitní text byl přijat k otištění. K postižení také tohoto rozměru problematiky by se ale, jak zmíněno, musela autorka více pustit také do poznání příslušných autorů z jejich ostatních textů a analyzovat statě svého souboru podle náročnějších hledisek.

V krátkosti upozorním na některá zkratkovitá nebo matoucí vyjádření. Při zdůvodnění toho, proč nepracuje s žádnými internetovými médii (tj. dostupnými výhradně na internetu), píše autorka o internetovém deníku Aktuálně.cz jako o médiu „přístupném většině čtenářů“ (pozn. č. 79, str. 22). S ohledem na malou míru rozšíření intern. připojení v ČR (zvláště ve sledovaném období – zhruba 2003-2004) i na převládající čtenářské návyky to s dosahem internetových deníků v ČR bylo a je složitější, než jak plyne z autorčiných slov (navíc internetový deník Aktuálně.cz existuje teprve od 1. 11. 2005). Tendencí referovat o událostech v druhé zemi v případě dvou polských deníků (str. 53) autorka jistě myslí jejich psaní o událostech v České republice, nikoliv např. v Německu – daná pasáž je nejasná, čtenář si ji určitě domyslí, taková místa ale četbu zbytečně ztěžují.

Práce obsahuje několik drobných opomenutí. Kupř. u tří ze čtyř vybraných deníků autorka uvádí prostřednictvím údaje o průměrném denním nákladu jejich podíl na daném novinovém trhu (a je chvályhodné, že nabízí data vážící se ke sledovanému období),

⁴ Onen „evropský či světový přesah“ byl v projektu *Centra proti vyháněním* jen rétorický.

⁵ Viz např. <http://www.tschechien-portal.info/modules.php?op=modload&name=News&file=article&sid=503&newlang=deu> [18. 1. 2011].

u deníku Právo tak ale nečiní (str. 24). Daly se využít např. údaje poskytované Kanceláří ověřování nákladu tisku ABC ČR.⁶

Práce má dobrou jazykovou a stylistickou úroveň, platí to i o překladech. Z nedostatků uvedu několik příkladů. Bylo by dobré přechylovat ženská příjmení (str. 10), respektive zacházet s nimi jednotně (autorka kolísá u jména publicistky Helgy Hirschové, srov. str. 33 a 40). Studentka opomněla sladit také překlad některých spojení. Uvádí správně „Svaz vyhnanců“, v názvu jím založené nadace s výskytem téhož slova v německém originálu (Vertriebene) ale píše o „vysídlencích“ (obojí na str. 6). Vyloženě nevhodná překladatelská řešení se ale v práci objevují jen velmi zřídka.⁷

Při doplnění vysvětlujících slov do citovaných pasáží autorka měl užívat hranaté, nikoliv kulaté závorky (např. na str. 33 a 46). V poznámkách pod čarou jsou příkladné doklady nevhodně zapisovány současným užitím zkratk „např.“ a „ad.“ (logicky zde má být jen jedna z nich). V poznámkách by mělo být sjednoceno uvádění osobních jmen – nyní stojí v některých bibl. údajích místo křestního jména (to vyžadovala autorkou zvolená citační norma) iniciála, viz např. pozn. pod čarou na str. 35. Poznámky pod čarou se na několika místech chybně nacházejí až na následující straně (kupř. pozn. č. 101).

Autokorektury unikly některé omyly a překlepy – deník Právo přinesl k tématu rozhovor s německým historikem Detlefem Brandesem (nikoliv „Brandtem“, str. 43 a 66); na str. 44 má být správně „nacionální socialismus“ (nikoliv „národní...“); polské město Wrocław se česky nazývá Vratislav (např. str. 8). Chyby v interpunkci jsou spíše jen výjimečné (např. na str. 7, 38 a 39). Tištěná i elektronická podoba práce mají chybu ve stránkování („prohlášení“ je na straně 6, po ní následuje obsah s číslem strany 3).

Jelikož jsem byl vedoucím této práce, jistě se nad poměrně vysokým počtem mých poznámek, kritických výhrad a námětů nabízí otázka, zda jsem je sdělil studentce během přípravy rukopisu. Bohužel, mohl jsem tak učinit jen nad malou částí chystaného textu. Podle všeho si autorka přípravu špatně časově rozvrhla a před termínem odevzdání se dostala do velkého stresu. Většinu rukopisu jsem tak poprvé dostal k dispozici až po odevzdání práce – při psaní tohoto posudku. Takový postup pokládám za nesprávný také proto, že studentka ode mne věděla, že jsem byl i v době vánočních svátků bezprostředně předcházející termínu odevzdání dostupný elektronickou poštou a připravený zaslat jí komentáře a opravy k rukopisu obratem. U zhruba 15 normostran rukopisu, které jsem předtím obdržel e-mailem ve dnech 17. a 18. 12. 2010, jsem tak s řadou podnětů a korektur učinil rovněž obratem (již 19. 12. 2010). Osobní konzultace probíhaly bez problémů.

Bakalářskou práci Adély Denkové hodnotím celkově jako zdařilou, na základě výše zmíněné zkušenosti nicméně musím autorku s výhledem na její další kvalifikační práci či práce upozornit na nutnost lépe si přípravu rukopisu časově rozvrhnout a nestavět konzultanta do situace, kdy figuruje jako vedoucí práce u textu, jehož většinu ani finální podobu neměl před odevzdáním vůbec k dispozici. Při celkovém posouzení práce – zjevně talentované – studentky od popsání nesnáze zcela odhlížím.

Bakalářskou práci Adély Denkové navrhuji hodnotit známkou velmi dobře (2).

v Praze, 19. 1. 2011

PhDr. Petr Šafařík

⁶ Viz <http://www.abccr.cz> [19. 1. 2011]. U polských deníků to analogicky mohla být (zvláště pro případné přiblížení aktuální situace) tamní organizace Związek Kontroli Dystrybucji Prasy, <http://www.zkdp.pl> [19. 1. 2011].

⁷ Např. „[debata] nabírá dosti zaskakující podobu“ (str. 49).